

Становище

от проф. д.ф.н. Нонка Богомилова, ИИОЗ - БАН

за дисертационния труд на Сашо Йорданов Василев на тема

“Философията на Лудвиг Фойербах – един нов поглед върху човека“,

представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия (Философска антропология)

1.Общо описание на труда – обем, структура, проблематика

Дисертационният труд е в обем от 218 с., а структурата му съдържа Увод, две глави и Заключение. Към цитираната литература в Библиографията са изброени 38 източника на кирилица – български и руски езици и 7 на латиница (английски език). Списъкът с използвана литература съдържа 24 източника на български и руски езици и 1 – на немски. Дисертантът има две публикации по темата на дисертацията под печат в списание „Философски алтернативи“.

В **Увода** на дисертацията авторът представя накратко целите, предмета и обекта на анализа, както и логиката, на която се подчинява изборът от него подход към философската антропология на Л.Фойербах.

Първа глава на труда, носеща заглавието „Пътят към едно себепознание или от историята на философията към „Основни положения на философията на бъдещето“ разисква два периода в идейната еволюция на Л.Фойербах като мисловно движение от абсолютен рационализъм към антропологически реализъм, разглеждайки онтогносеологичните му принципи и връзката му с антропологичната интерпретация на религията. Тази идейна еволюция (до 1843 г.) се проследява чрез реферирание на основни тези и идеи в разбирането на Л.Фойербах за духа, бога, човека, формирано в дискусия (или хармония) с идеите на Хегел, Лайбниц, Декарт, Спиноза, Бейл и др. В параграфа „Изходни точки на една полемика“ (с.100-141) са представени гледните точки на Дж.Малезич, Дж.Уебър, В.Йешке, Л.Степелевич относно различен тип паралели между идеите на Л.Фойербах и тези на Киркегор, Барт, Фройд, Витгенщайн и др., както и за „младохегелианския“ им контекст. Посочени са и някои от българските автори, публикували върху аспекти от творчеството на Фойербах в тази насока.

Втората глава на труда – „Натурализъм и евдемонизъм“ разглежда идеите на Л.Фойербах за човека като цялост (единство от воля, съзнание, разум, сетивност), евдемонистичната му етика, както и новите моменти в разбирането му за религията. В центъра на вниманието тук са произведенията на Л.Фойербах „Същност на религията“ – 1846 г.,

„Против дуализма на тяло и душа, плът и дух“ – 1846, „Въпросът за безсмъртието от гледище на антропологията“ – 1846-1866 г., „Лекции върху същността на религията „ – 1848-1851 г., „Евдемонизъм“ – 1867 – 1869 г. и др. Възгледите на Л.Фойербах за отношението „Аз – Ти“, за ключовата роля на чувството и любовта не само в религиозното отношение Човек – Бог, но и в отношението Човек – Човек, за индивидуализма и егоизма, необходимостта от замяната на „теизма“ с „атеизъм“ са някои от централните теми тук.

В **Заклучението** са направени изводи относно историко-философската значимост на идеите на Л.Фойербах като формиращи изследователското поле на философската антропология: антропоцентричният подход, отношението разум – вяра, рационално – сетивно, щастието като ключов етичен принцип, критиката на религията, „монополизираща“ същността на човека.

II. Съдържателен анализ, постижения и критични бележки към труда

1. Сподуки и постижения в дисертационния труд:

1.1. Изборът на темата на дисертацията – философската антропология на Л.Фойербах - заслужава подкрепа и положителна оценка: той поставя началото на едно заслужено ситуиране на идеите на Л.Фойербах в богатия поток на сложния историко-философски процес, а не само в светлината на преоценката им у Маркс и по-специално у марксизма, което ги бе поставило задълго у нас встрани от (макар и не изцяло извън) полезрението на собствено философско-антропологичните изследвания.

1.2. Поставянето в центъра на вниманието на философско-антропологичната проблематика у Фойербах добавя нови щрихи към все още плахо “рисувания” у нас портрет на философската антропология, интерпретирайки важни аспекти от историко-философското начало в нейната биография.

1.3. Центрирането на разработката около разнообразни аспекти от философията на Л.Фойербах без “травматичното” им съотнасяне с “псевдомарксистки” и идеологизирани интерпретации (с едно-две изключения, дадени “под черта”) създава спокойно интерпретативно поле за възможен и наложителен анализ, разположен в собствения му богат идеен и културен контекст.

1.3. Показано е задоволително познаване на темите и тезите в основните произведения на Л.Фойербах, на новите и оригинални за времето си идеи, развити в тях, представящи спецификата на неговата нова философия на човека.

1.4. Направен е опит за формиране на специфична епистемологична “матрица”, в рамките на която да бъдат систематизирани интересуващите дисертанта идеи и теми в трудовете на Л.Фойербах, разгледани в тяхната еволюция..

1.5. Обърнато е известно внимание върху интелектуалния и културен контекст, в който се развиват идеите на Л.Фойербах, както и на влиянието, което те оказват върху известни представители на различни философски традиции.

1.6. Авторефератът и самооценката за приносите отразяват сравнително адекватно постиженията на дисертационния труд.

2. Коментари, препоръки, критични бележки:

2.1. Недостатъчно удовлетворително е равнището на аналитичния капацитет на дисертанта: преобладава описателният преразказ, на места твърде далеч от докторското ниво, претрупан с дълги цитати; изводите и обобщенията имат оскъдно присъствие, в немалко случаи не са добре аргументирани, или пък въобще отсъстват, заменени са с въпроси или с обещания за последващи разяснения.

2.2. Идеите и тезите на Л.Фойербах, цялостната му философия на човека не са достатъчно убедително разположени и изведени от интелектуалния и културния контекст на неговото съвремие, като негов отклик или контрапункт: дисертантът прави това на места през и чрез твърденията на други автори (7 параграф на Първа глава) или “под черта”, видимо без сам да има необходимите познания за идеите на мислители като Хегел, Кант, младохегелианците, осигуряващи “автентичния” прочит на Фойербах (принос, за който дисертантът пледира).

2.3. Избраната проблемна и понятийна схема, в рамките на която са систематизирани идеите на Фойербах за човека, по-скоро следва вътрешната им еволюционна и тематична логика, подчинена на съвременния му интелектуален контекст, вместо да наложи собствена констелация от проблеми и въпроси, вдъхновена от съвременния му прочит.

2.4. Анализът на идеите на Л.Фойербах за религията – това “генетично” ядро на философската антропология на Л.Фойербах – не са представени в достатъчна степен като органично смислово цяло, като един от основните епистемологични модели на изследване на религията, повлияни от емоционалистката ѝ интерпретация у Шлайермахер и сами повлияли други мисловни традиции – психоаналитичната, феноменологичната, подхода на ранния Маркс, заслужаващ отделно внимание.

2.5. Дисертацията би спечелила от един по-диференциран анализ на понятията “атеизъм”, “философия на религията”, “материализъм” от гледна точка на съвременния на Фойербах контекст, извън днешните им проекции.

2.6. Л.Фойербах не се познава в оригинал, а през руски и български преводи; българският език на дисертацията е неудовлетворителен: недобра граматическа култура, нерафиниран стил на изложение, далеч от завладяващото, красиво, страстно слово на самия Фойербах.

Заключение: Макар и подлежащ на горните и на други сериозни критични бележки и препоръки, самият опит “забравената” или “идеологически прочетена” философска антропология на Л.Фойербах да се реабилитира днес у нас като обект на спокоен историко-философски прочит ми дава основание да подкрепя кандидатурата на Сашо Йорданов Василев за получаване на образователната и научна степен “доктор” по професионално направление 2.3. Философия (Философска антропология).

С уважение:

Проф. д.ф.н. Нонка Богомилова

20 март 2015 г.